

Tekst: Lawson Wood

Fotos: Lawson Wood og Olga Torrey

Havkatten, som er let genkendelig på grund af dens drabelige hoved med det uhyggelige tandsæt, kan vi møde i danske farvande indtil den vestlige Østersø. Havkatte er en familie på fem arter af pigfinnefisk, der findes i det nordlige Stillehav og Atlanterhav hvoraf tre lever ud for Nordvesteuropa. Fælles for alle arter er et veludviklet tandsæt og et kraftigt bid. Den almindelige havkat er en værdifuld spisefisk i Danmark, hvor den ofte sælges under navnet koteletfisk. Lawson Wood giver os et indblik i dette spændende væsen.

Havkatten er måske den mest ikoniske fisk, man kan træffe i de beskyttede havområder og marine reservater der nu findes omkring Skotland, hvor jeg er hjemmehørende. Jeg var i sin tid medvirkende til at grundlægge det første havreservat i Skotland ved Eyemouth. Omkring ti år senere var jeg desuden med til at grundlægge St Abbs og Eyemouth Voluntary Marine Reserve – som senere blev omdøbt til Berwickshire Marine Reserve]. Dette marinereservat er nu en del af Berwickshire og North Northumberland Special Area of Conservation – et af de største marine beva-

ringsområder i Europa.

Havkatte er en familie af pigfinnefisk, under ordenen af ulkefisk som også indbefatter ulke, dragefisk og stenbidere. Der findes fem arter, som alle er hjemmehørende i nordlige far-

vande, lige fra Japan i det nordlige Stillehav ned til Californien, over i Atlanterhavet, ned til det østlige Canada og USA og over til Island; i Spitsbergen, Novaja Zemblja og ned til Skandinavien; på de britiske øer og Irland; langs Frankrigs

og Portugals Atlanterhavskyst; og endda ind i Middelhavet].

Almindelig eller sribet havkat
(*Anarhichas lupus*)
Denne art er ret almindelig i hele

Danmark, hvor den foretrækker fast havbund, stenrev og klipper på dybder over 20 meter, hvor den kan gemme sig og søge efter føde. Havkatten lever primært af muslinger, snegle, søpindsvin og krebsdyr, hvis skaller den knuser med

Dyreliv i danske farvande

Havkat

En glubsk-udseende fisk

LAWSON WOOD

Almindelig havkat, *Anarhichas lupus* (til højre); Plettet havkat, *Anarhichas minor*, Nova Scotia, Canada (helt til højre); St Abbs Head National Nature Reserve i Skotland, UK (nedenfor); Ung plettet havkat (i midten)

LAWSON WOOD

LAWSON WOOD

LAWSON WOOD

dets kraftige tænder. Den forekommer normalt enkeltvis og kan træffes hele året. Den kan blive op til 130cm og veje 20 kg, men er normal kun 50-60 cm.

Bering eller sortplettet havkat (*Anarhichas orientalis*)

Findes almindeligvis fra Hokkaido i Japan til Okhotskhavet og op til Alaska. Der kendes også til forekomster på tværs af det nordvestlige Stillehav, Beringhavet

og hunnerne mat brun. Deres læber var meget markante omkring deres aflange tænder. Normalt over 2 m lang. Den bagerste del er ret tilspidset.

Blå havkat

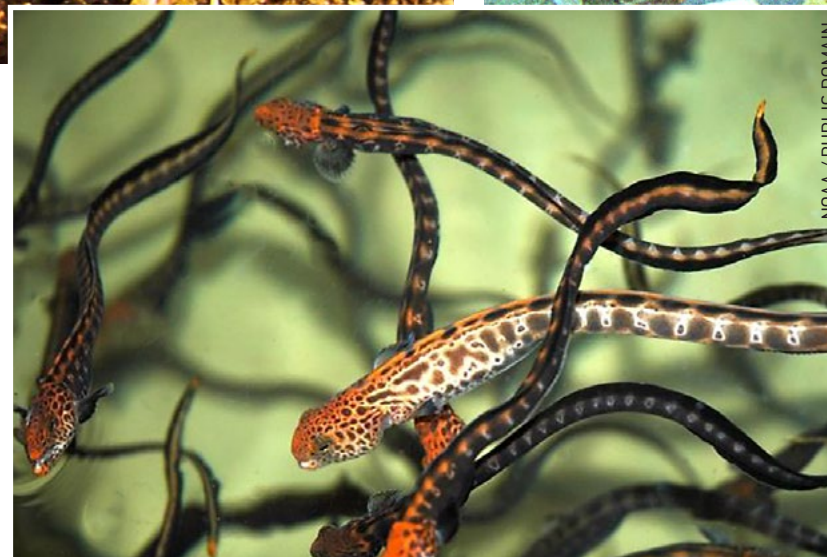
(*Anarhichas denticulatus*) Også kendt som bredpandet havkat eller tyrehoved havkat eller havkat. Denne art er primært udbredt udfor Grønland, hvor den foretrækker blød mudderbund

og det arktiske hav, som dog ikke er tilstrækkeligt dokumenterede.

Ulveål (*Anarrhichthys ocellatus*)

Denne store art findes i det nordlige Stillehav, og jeg stødte på denne art udfor det østlige Vancouver Island omkring Nanaimo.

Hannerne var stålgrå

NOAA / PUBLIC DOMAIN

på 60 til 900 meters dybde. Dens udbredelse er begrænset til Nordatlanten fra Spitsbergen og Skandinavien, sydpå til Færøerne og Shetlandsøerne, Grønland og sydvest til Sable Island ud for Nova Scotia og Grand Banks. Den forekommer lejlighedsvis i Nordsøen, og noget overraskende også på dybt vand i Biscayabugten. Hovedet på denne art er forholdsvis lille sammenlignet med resten af dens krop, som er ret rund. Den bliver op til 140 cm lang og når en vægt på 20 kg.

dybder vi som bekendt ikke har i Dansk farvand, men den forekommer ned langs den norske kyst og er blevet observeret i Nordsøen, samt omkring Skotland og Irland. Der er et kommercielt opdræt af denne art i dambrug i USA og Canada, som ser ud til at være ret vellykket, da en procentdel bliver genindført i naturen. Kropslængden er omkring 1,5 m.

Egenskaber

Havkattens latinske navn, *Anarhichas lupus*, (*lupus* er latinsk for *ulv*) og

Plettet havkat (*Anarhichas minor*)

Den plettede havkat er gulbrun med mørke pletter på kroppen, hoved og rygfinne. Den lever fortrinsvis på 500-600 meters dybde på blød mudder- eller sandbund,

dens engelske navn, wolf eel, er en klar reference til dens meget tydelige og fremspringende tænder. Familienavnet *Anarhichas* som stammer fra det græske *Anarhichaomai*, som betyder "at klatre op", refererer til havkattens måde at bruge dens store brystfinner til at hale sig hen over havbunden og ind og ud af sprækker. De kan svømme, men i en bølgende bevægelse ligesom ål!

Til trods for deres drabelige tandsæt og skulende udseende er disse fisk slet ikke aggressive. De vil snarere søge at undvige lyset fra dykkeres lamper og forsøge at gemme sig endnu dybere i de sprækker eller huler, hvor de nu må have gemt sig. Bag de synlige primære hjørnetænder er der en klynge af fem eller seks mindre hjørnetænder, samt tre sæt af flade knusetænder i mundhulens tag, som de bruger til at pulverisere deres mad. Deres kæber er herudover i stand til at strække sig, når de angriber større byttedyr som søpindsvin, hummere og krabber.

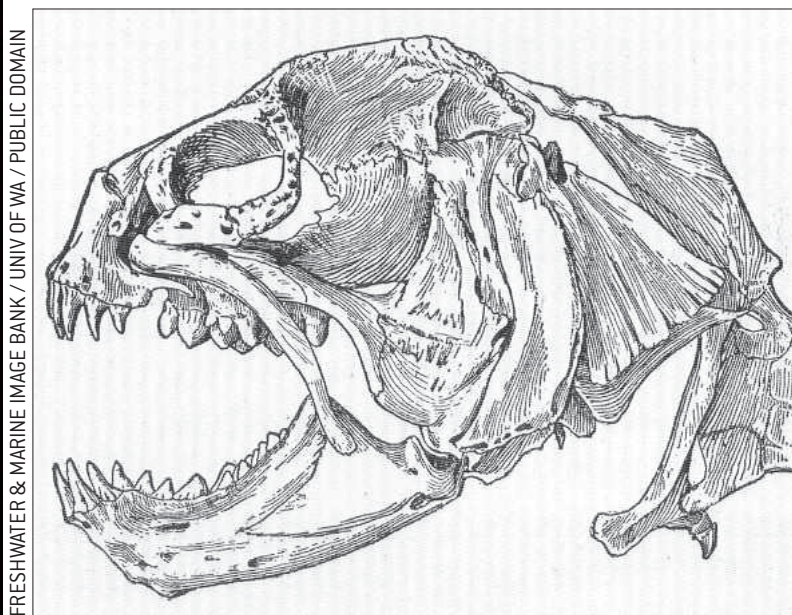
LAWSON WOOD

LAWSON WOOD

LAWSON WOOD

FRESHWATER & MARINE IMAGE BANK / UNIV OF WA / PUBLIC DOMAIN

Kranie af havkat *Anarrhichthys ocellatus*. Bemærk de komplekse og imponerende tænder. Illustration af David Starr Jordan, *Fishes*, udgivet af Henry Holt & Company, 1907 (til venstre); Havkat spiser slangestjerner (øverst til højre); Ung plettet havkat, *Anarrhichthys ocellatus*, British Columbia, Canada (til højre)

Da havkatter er arktiske arter og har en type frostvæske i deres kroppe, der holder deres blod flydende selv når temperaturen falder under 0°C, foretrækker de koldere farvande og har derfor en større udbredelse i Nordnorge; omkring Island, Færøerne samt Shetlands- og Orkneyøerne; og omkring det nordlige Skotland helt til ned Færøerne. Havkatten kan derudover træffes i de fleste farvande omkring Danmark, men hovedsagligt i Nordsøen

og Kattegat. Danske dykkere vil nok have størst chancer for at møde en havkat, hvis vi tager over til de svenske eller norske kyster da de som sagt foretrækker klippebund. Generelt gælder det også at jo længere sydpå man når, jo sjældnere bliver denne art. Der er dog altid undtagelser fra enhver regel, og de er blevet fisket ud for Frankrigs kyst, Biscayabugten, Portugal og endda De Baleariske Øer i Middelhavet.

Super size

Havkatten ligner en gigantisk ålekvabbe med sit store runde hoved, aflange tilspidsede krop og en meget lang rygfinne, der løber fra lige bag hovedet til dens hale eller gatfinne. Den har ingen bugfinner, men har meget store brystfinner, der er placeret lige bag gællelågene, som den bruger til at skippe henover over havbunden, når den leder efter føde.

Den almindelige havkat har en nær slægtning, som jeg fotograferede

på Vancouver Island. Med et ansigt, som kun dens mor kunne elske, er denne art lokalt kendt som en ulveål (*Anarrhichthys ocellatus*) og findes normalt lavere end 18 meters dybde (60 fod). Jeg fandt et par på kun 6 m (20 fod), men de forekommer ned til 330 m.

Jeg ved ikke om det kolde vand har noget at sige hvad angår arternes store størrelser, men da jeg besøgte Newfoundland, var der også en art ålekvabbe, der var lige så stor som havkatten. Den havde godt ikke samme drabelige udseende, men store kødfulde læber, ikke ulig den europæiske ålekvabbe (*Zoarces viviparus*). Udtrykket *viviparus* betyder "at bære levende unger" (i modsætning til at

OLGA TORREY

lægge æg). Arten er kendt som den store ålekvabbe eller arktiske ålekvabbe (*Lycodes lavaeii*).

Adfærd

Havkat, som fiskehandlere ynder at

LAWSON WOOD

LAWSON WOOD

Ålekvabbe,
Newfoundland (helt til
venstre); Havkat i sin
hule (til venstre)

DYKKERCENTRE

BELIGGENHED:

Admiralitetsskort 115
Admiralitetsskort 175 Fife Ness til
St Abbs Head

DYKKERCENTER/LUFTPÅFYLDNINGER:

Der er ikke længere et dykkercenter
i Eyemouth, men luft kan fås på føl-
gende steder. (Det er bedst at ringe
i forvejen, da personalet kan være
ude at dykke).

OPERATØRER:

Dive St Abbs, Boat & Accom-
modation Rock House, St Abbs
(divestabbs.com)

Pathfinder, Boat & Accommodation,
Priory View, Eyemouth Road,
Coldingham (stabbsdiving.com)

Dive Stay at Eyemouth ejer Glenerne
Guest House, Home Arms Guest
House & Ship Hotel i Eyemouth.
(divestay.co.uk)

Aquamarine Charters i Eyemouth
drives af Derek Anderson. De har
et par både og besøger Black Carrs
regelmæssigt.
(aquamarine-charters.co.uk)

Marine Quest, Air, Boats &
Accommodation, Harbour Road,
Eyemouth (marinequest.co.uk)

kalde koteletfisk, fiskes kommercielt, men normalt som bifangst af bundtrawlende kystfiskerbåde. Der gælder ingen fredningstid for havkatte i Danmark så de kan fiskes hele året – hvis man har et fisketegn. Man kan også tiltrække dem ved brug af aktive foderautomater om natten, da de hviler om dagen i klippesprækker eller under kampesten. På et bestemt sted ud for Black Carr Rocks lige nord for St Abbs Harbour, er der en klippeafsats på omkring 18 meters dybde, hvor man ofte kan finde fem eller seks havkatte langs kanten af afsatsen. Jeg har set op til otte havkatte her og yderligere tre i nærheden. De fleste dykkere finder havkatte langs denne kyststrækning.

Møder med George

Jeg blev introduceret til havkatten i begyndelsen af 1970'erne, da jeg for første gang så en ud for Eyemouth (Skotland) på 12 meters dybde. Dens højre brystfinne var blevet beskadiget og næsten delt i to, hvilket gjorde indi-

videt let genkendelig. Havkatten, som vi gav kælenavnet George, var over 2 meter lang og havde et hoved på størrelse med en fodbold.

Jeg havde bemærket nogle knuste skaller fra søpindsvin og resterne af nogle krabber nær indgangen til dens hule, da en stor edderkoppekrabbe slentrede forbi mig, mens jeg tog billeder af George. Pludselig skød han frem og greb edderkoppekrabben i munden, men da jeg bevægede mig nærmere for at tage et billede, blev havkatten åbenbart skræmt og åbnede munden på vid gab i en aggressiv holdning. Edderkoppekrabben klatrede så ud igen og gik sin vej!

Denne særlige havkat opnåede en sådan berømmelse, at mange dykkere og fotografer (tilmed fra BBC) tog på pilgrimsrejse til Eyemouth for møde George ansigt-til-ansigt.

Status

Den atlantiske eller sribede havkat anses for værende en Species of Special Concern (SSC), som angiver at

den er truet i en vis grad, fordi den er langsomt voksende, bliver sent kønsmoden og lever en bentisk livsstil, hvor begge forældre passer æggene. De bør om muligt returneres til havet, når de fanges som bifangst og helst i det område, hvor de blev fisket, da de spiller en vigtig rolle i havets økosystem.

Komitéen for status for truede vilde dyr i Canada (COSEWIC), som er et uafhængigt rådgivende panel for Canadas miljø- og klimaminister, betragter havkatte som truede arter. Årsagen til at de betegnes således, skal findes i at antallet er faldet i løbet af de sidste tre generationer, primært på grund af ændringer i havbunden hvor de lever, som følge af uddybninger, havdumpning og forurening, samt ændringer i miljøet og bifangst. Heldigvis ser bestandene, fundet i Berwickshire Marine Reserve i det sydøstlige Skotland, ud til at være nogenlunde stabile – indtil videre.

Reproduktion

Havkatten bliver kønsmoden i en alder

af omkring seks år. Den gyder i vintermånederne og lægger over 1.000 store (6 mm) gullige æg i små klumper, der fæstnes til den stenede havbund eller i små sprækker. Æggene befrugtes indvendigt, og forældrene skiftes til at beskytte æggene og holde dem iltede. De fjerner også alle syge eller døde æg.

Æggene klækkes efter ca. otte uger, og de nyfødte unger skjuler sig på havbunden mellem små sten og lever af de sidste reserver af deres æggeblommer. De er på larvestadium og vil flyde blandt den planktoniske suppe i et par uger, før de sætter sig på en dejlig stenet havbund. Ungdyr er olivenbrune i farven, og deres brystfinner er en nuance af olivengrøn. Voksne hunner er normalt mere brune i farven, og hannerne en stålfarvede lilla grå, med mørkere lodrette bånd ned langs kroppen.

Tænder

Da de er en bundlevende art, lever de primært af forskellige krabber, søpindsvin, søstjerner, muslinger, eremitkrebs

LAWSON WOOD

Havkat i Skotland

LAWSON WOOD

og andre skaldyr. Når havkattens fortænder bliver slidt ned eller brækker af, erstattes de af en nye tænder, som bevæger sig fremad bagfra, ligesom man kender det fra hajer. Både under- og overkæben er besat med fire til seks koniske tænder, som rager fremad.

Bag de øverste tænder er der tre rækker af flade tænder, i midten af disse er kindtænderne på både over- og underkæben. Fiskene har en stor tunge og endda små takkede tænder placeret i svælget. Fiskene er kendt i Island og Norge som *steinbítur* eller *steinbit*, hvis bogstavelige oversættelse er "stenbider" – omend på dansk bruges den betegnelse om en helt anden fisk.

Når man ser på de helt små unger og størrelsen på deres tænder samt deres lange slanke kroppe, og derefter undersøger kraniet på en moden havkat, kan man sagtens forestille sig at de var inspirationen for skaberne af filmen *Alien*, da de skulle lave deres monstre. Deres aggressive kropsholdning og frygtindgydende udseende er deres fremmeste kendetegn, om end de er virkelig sky og trækker sig helst væk og bør ikke lokkes ud i det fri ved håndfodring!

Hvis man vil se havkatte i Storbritannien

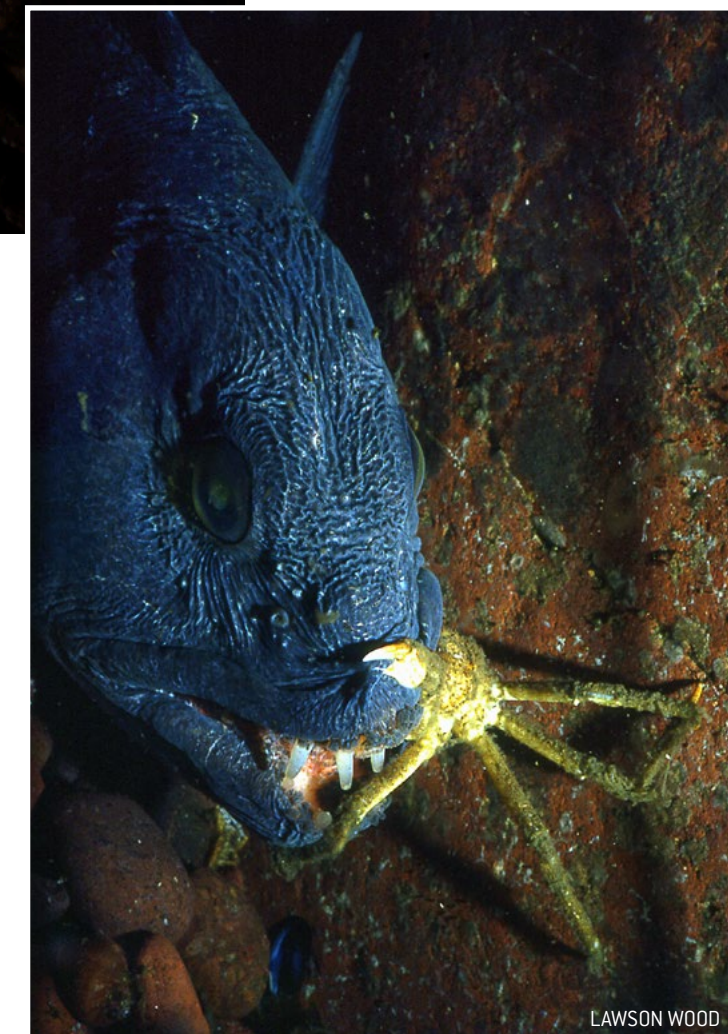
St Abbs på Skotlands sydøstlige kyst er mere populært end nogen sinde og Berwickshire Marine Reserve er blevet epicenteret for dykning med havkatte. Black Carrs, lige nord for St Abbs landsby, er kun tilgængelig med dykkerbåd fra enten St Abbs eller Eyemouth. Luft og Nitrox er tilgængelig fra Home Arms Hotel og Marine Quest på Eyemouth Harbour.

Tidevandsbetragtninger

Der kan være strøm omkring Black Carrs, og dykkerbåde vil bestræbe sig på at få dig i vandet mens det står stille og fortælle dig, hvilken vej tidevandet løber. Det anbefales, at du bliver under vandet, indtil du er væk fra lavvandede klipper, før du sender en SMB op og afslutter dit dyk, da der kan være andre dykkerbåde i nærheden.

Lawson Wood (Oceaneye Films) er opvokset i den skotske østkystfiskerby Eyemouth og tilbragte sin ungdom med at udforske klippebassiner og lavvandet hav, før han lærte at dykke i en alder af 11. Det er lykkedes ham at gøre sin passion til sin karriere og han

Et par havkatte, *Anarrhichthys ocellatus*, Vancouver Island (til venstre); Havkat med bytte (herunder)

LAWSON WOOD

har forfattet eller medforfattet over 45 bøger, primært om vores undervandsverden. Wood er et stiftende medlem af Marine Conservation Society, grundlægger af det første marinereservat ved St Abbs i Skotland, og skrev fotografisk historie ved at blive den første undervandsfotograf, der blev Fellow i Royal Photographic Society og Fellow fra British Institute of Professional Photographers.